

L'experiència del reallotjament de l'assentament del carrer d'Àlaba

Gemma Izquierdo
FACTO Estratègia

Paraules clau: reallotjament, assentament, *housing first*, intervenció social



Al final del 2014, la necessitat de reallotjar nou famílies amb menors d'un assentament al carrer d'Àlaba de Barcelona obre la porta a l'oportunitat d'avaluar, en paral·lel i durant dos anys, l'aplicació de dos models d'intervenció social diferenciats principalment per l'accés de les famílies a l'habitatge.

A l'inici de l'experiència, van aflorar tot tipus d'interrogants sobre les possibilitats d'assolir resultats positius respecte a un col·lectiu amb un estil de vida itinerant molt arrelat al qual calia respondre.

Una metodologia de seguiment basada en els àmbits propis del Pla de treball social ha proporcionat dades d'evolució, tendències i cost que resulten valuoses per extreure conclusions de l'experiència i plantejar nous reptes.

1. El desencadenant

L'experiència del reallotjament de l'assentament del carrer d'Àlaba s'inicia de manera imprevista al final de l'any 2014.

Unes circumstàncies sobrevingudes i determinants van generar la necessitat urgent de reallotjar nou famílies galaicoportugueses amb menors a càrrec, ateses pel Servei d'Atenció Social a Població Itinerant d'Ètnia Gitana de l'Ajuntament de Barcelona (SISFA rom)¹. Un servei complementari als serveis socials de territori, amb els infants i la cobertura de les seves necessitats bàsiques com a principal focus d'atenció.

1. Al novembre del 2015 entra en funcionament un nou servei, el SISFA rom, que substitueix l'anterior Servei d'Atenció Social a Població Itinerant d'Ètnia Gitana (SASPI).

En un moment en què els experts en sensellarisme debaten sobre els avantatges i les mancances de dos models d'intervenció social, el *housing first* i el model d'escala, el reallotjament de les famílies de l'assentament del carrer d'Àlaba es presenta com una oportunitat per valorar i comparar l'aplicació en casos reals d'intervenció social d'ambdós models.

En la intervenció social amb persones vulnerables sense llar o en infrahabitatges, el model *housing first* situa la disponibilitat d'habitatge com a punt de partida del pla de treball, mentre que el model d'escala el col·loca en una posició d'opció assolible un cop acabat, i podríem dir superat, el pla de treball de la intervenció.

El SISFA rom, coneixedor del perfil de les famílies per reallotjar, inicia la cerca d'altres nou famílies ateses pel servei, de característiques similars, que viuen en assentaments o infrahabitatges de la ciutat, amb la intenció de comparar els dos models d'intervenció. Cal tenir en compte que el SISFA rom és un servei d'inserció social d'atenció primària especialitzat, que està dissenyat per imprimir més intensitat a la intervenció social per la presència de menors, i en conseqüència, genera un alt nivell de vinculació de les famílies i, per tant, un coneixement en profunditat d'aquestes.

Tots dos grups els integren nou famílies que viuen en assentaments a la ciutat, de procedència galaicoportuguesa, d'edats i composició similars, amb fonts d'ingressos procedents de la recollida de cartró i ferralla i amb menors escolaritzats i amb seguiment de salut familiar al dia.

Les divuit famílies seguiran, durant dos anys, en un cas el programa de reallotjament (*housing first*) i en l'altre el programa SISFA rom (model d'escala). Les diferències entre ambdós programes es resumeixen en l'accés a l'habitatge i la intensitat de recursos per a la intervenció social, específics i exclusius per al programa de reallotjament, i els habituals del servei per al programa SISFA rom.

2. Superar els mites

Mentre s'anava preparant el reallotjament, els mites van fer aflorar dubtes al voltant de les possibilitats reals d'èxit.

La radicalitat del canvi de vida proposat a les famílies reallotjades i l'estigmatització que pateix el col·lectiu van propiciar interrogants, com ara:

- “No deixaran el seu estil de vida, ni els seus habitatges i pertinences i al pis no hi caben...”
- “No duraran al pis, no s'adaptaran...”
- “El ritme de canvi serà lent...”
- “No saben viure en comunitat, no s'integren, tenen una altra cultura i hàbits diferents, són veïns molestos que ningú vol...”
- “No voldran perquè no podran continuar la seva activitat, als pisos no hi ha espai per triar els materials, no tindran on deixar els vehicles i els necessiten per a la seva activitat...”
- “Destrossaran els pisos, els mobles, l'escala de veïns...”

- “No volen treballar i no podran fer-se càrrec de les despeses, punxaran la llum...”
- “Els nens i les nenes no aniran a l’escola...”

Superar els mites requeria establir objectius clars, definir una metodologia d’intervenció i un seguiment de l’evolució d’ambdós programes, desenvolupant indicadors *ad hoc* en aspectes diversos com els d’habitatge, econòmics, laborals, de salut, d’educació, de lleure, sociofamiliars, d’integració en la comunitat i de la situació jurídica.

La metodologia i els indicadors de seguiment es van desenvolupar expressament per a l’experiència d’aquest reallotjament. En la cerca de metodologies comunament acceptades, ja existents i que resultessin aplicables, es va posar l’accent en l’anàlisi dels àmbits següents:

- La permanència en el programa.
- El grau de compromís dels participants amb els àmbits del pla de treball dissenyat.
- El nivell d’arrelament al nou habitatge i al nou entorn assolit.

Tot i així, mancaven indicadors concrets que permetessin avaluar aquests àmbits de manera objectiva i concreta.

És per això que es van dissenyar els indicadors buscant mesurar les variacions que s’hi produïen, i també respectant els aspectes abans esmentats en què posava èmfasi el pla de treball definit per a la intervenció social amb les divuit

famílies. Alhora, es va determinar que els indicadors fossin de valoració objectiva i homogenis per als dos grups de famílies: les que seguien el programa de reallotjament i les que seguien el programa SISFA rom, encara que adaptats a les diverses circumstàncies de cada grup.

En el cas del programa de reallotjament, s’inclouen indicadors addicionals que tenen a veure amb l’inici del procés i que pretenen acotar temporalment les activitats del trasllat al nou pis (per exemple, deixar l’assentament 15 dies després d’obtenir les claus del nou habitatge, o estar correctament instal·lats al nou habitatge al cap d’un mes) o bé valorar l’adaptació a noves pautes de vida (per exemple, fer un ús correcte dels subministraments).

El ventall d’indicadors objecte de seguiment comuns a tots dos grups inclou:

- L’habitatge (nou habitatge o infrahabitatges) amb relació a la funcionalitat, l’estat d’habitabilitat i també de manteniment.
- La gestió econòmica, que mesura el seguiment de les eines rebudes a la formació (seguiment del registre d’ingressos i despeses i compliment del calendari de despeses).
- La formació i inserció laboral, que valora el seguiment de l’itinerari laboral i formatiu, la recerca laboral i la inserció laboral que s’ha aconseguit.
- La salut, especialment pel que fa als infants, i al nivell familiar en alimentació, higiene i aspectes saludables.

- L'educació, que mesura el progrés adequat en l'itinerari escolar dels infants i el compliment dels acords escolars per part dels pares.
- El lleure socioeducatiu, que busca la integració dels menors en l'entorn amb les activitats extraescolars, de barri i els casals d'estiu.
- Els aspectes sociofamiliars, que mesuren la satisfacció amb el canvi de vida o bé la voluntat de canvi de vida, segons el grup de famílies, així com els ajuts sol·licitats, tant pel que fa a nombre, com a imports.
- La xarxa de proximitat, amb aspectes com ara la convivència amb els veïns i l'ús de serveis o recursos del barri.
- Els aspectes jurídics i legals, especialment quant a la gestió de multes que s'acumulen per l'activitat de recollida de cartró i ferralla.

La metodologia definida valorava els indicadors, mensualment, per a cada família, i es disposava d'una codificació per protegir les dades personals dels participants, que permetia un seguiment individualitzat del pla de treball. Alhora, agregava les dades obtingudes a cada grup per avaluar l'evolució de l'aplicació de cadascun dels models d'intervenció social, és a dir, *housing first* i model d'escala. Semestralment, es van elaborar informes de seguiment que posaven de manifest els resultats dels programes portats a terme en paral·lel.

Aquest sistema de seguiment aplicat pels equips del SISFA rom durant els dos anys de durada de la intervenció

social, ha proporcionat dades d'evolució, tendències i cost que resulten valuoses per extreure les conclusions de l'experiència.

Així, la intensitat de l'acompanyament de les famílies reallotjades amb recursos específics durant els primers mesos s'ha demostrat que és clau en la intervenció. Mitjançant formacions grupals, entrevistes individuals i acompanyaments *in situ* era possible la preparació prèvia de les famílies, necessària per al canvi d'habitatge que s'havia de produir.

Aspectes que poden semblar quotidians o senzills com signar un contracte de lloguer, atendre les primeres factures, viure en un pis que no està a peu de carrer o deixar de conviure tothora amb una comunitat que va més enllà de la pròpia família nuclear, requereixen un suport continuat per fer-hi front amb garanties, fins que, al cap d'uns mesos, s'aconsegueix l'autonomia personal dels adults.

Els recursos diferencials per a les famílies reallotjades els componen un equip de dues persones tècniques especialitzades en treball social i familiar, que es manté estable durant els dos anys i també per a ajuts inicials derivats del canvi al nou habitatge, com ara les despeses de trasllat, el lloguer i l'adquisició de nou mobiliari, que majoritàriament es produeixen al llarg del primer any.

L'impacte en el pressupost d'aquests recursos, tenint en compte el seu caràcter estable o temporal, s'avalua de manera diferenciada per al primer i el segon any. Durant el primer any, la despesa total de l'equip tècnic addicional i

dels ajuts inicials suposa un 24% del pressupost, que seria necessari si s'hagués optat per una solució alternativa d'allotjament temporal en pensió per a les famílies. A partir del segon any, l'equip tècnic addicional per a les famílies reallotjades es manté, mentre que els ajuts econòmics derivats del canvi al nou habitatge queden limitats a la subvenció del lloguer i, molt ocasionalment, als subministraments, per la qual cosa es redueix l'impacte real en el pressupost.

Una altra cosa són els ajuts habituals per a totes les famílies ateses pel SISFA rom, i per tant, disponibles per als dos grups. Es tracta d'assistir les famílies pel que fa a despeses com ara les escolars, de transport o de roba. En aquest cas, és significativa l'evolució diferent dels ajuts econòmics sol·licitats per ambdós grups, tant en nombre de sol·licituds com en import. Al grup de famílies reallotjades, la intensitat de demandes és alta els primers sis mesos de programa, però després es traça una tendència a la baixa que evidencia el progressiu assoliment d'autonomia de les famílies en la gestió dels seus recursos. En canvi, a les famílies del programa SISFA rom, les demandes són estables durant tota l'experiència, amb l'estacionalitat pròpia de l'any, sense que es percebi una gestió familiar millor.

Ampliant el focus a tots els àmbits valorats amb els indicadors, durant el primer any, pràcticament tots evolucionen en positiu en els dos grups de famílies, tot i que a un ritme més ràpid en les famílies reallotjades. A tall d'exemple, es pot observar que les famílies reallotjades porten un calendari de despeses, es relacionen habitualment amb altres pares i mares de l'escola i utilitzen serveis de barri.

És destacable la influència dels nens i nenes, que incorporen canvis de manera més immediata, com a factor positiu per a la integració dels adults en el nou entorn.

Un aspecte que cal millorar és el seguiment d'itineraris formatius laborals i la inserció laboral, que és escassa en ambdós grups de famílies, i posa de manifest la necessitat d'un programa específic per assolir l'autonomia laboral.

El segon any constitueix una etapa d'estabilitat necessària, en què l'evolució que s'ha aconseguit es consolida, i es presenten ja pocs canvis en ambdós grups de famílies.

3. Dos anys després

Si s'analitza la situació actual de les famílies reallotjades, fàcilment es pot arribar a la conclusió que els mites se superen:

- Les caravanes i pertinences es van deixar de banda voluntàriament.
- Cap família ha abandonat el programa de reallotjament.
- L'adaptació de les famílies al nou habitatge i a l'entorn visible s'ha produït en cinc mesos.
- S'han integrat a la comunitat de veïns, al barri i a l'escola.
- Resta desenvolupar l'àmbit laboral del programa, però les famílies paguen les despeses d'habitatge i de subministraments.

- Els pisos i el mobiliari estan en perfecte estat i les queixes veïnals han estat anecdòtiques i injustificades.
- El seguiment dels nens i nenes a l'escola és normal (assistència, participació en les activitats, ...).
- Han trobat un nou espai de relació amb la comunitat amb la qual conviuen a l'assentament mantenint els lligams.

Així, doncs, l'habitatge es manifesta com un punt d'ancoratge que accelera l'evolució dels plans de treball, potencia els resultats que s'assoleixen i els fa perdurables, tot i que la disponibilitat d'aquest habitatge constitueix un repte.

Transcorreguts dos anys de programa, l'experiència només es pot valorar de manera positiva.

Per escollir només alguns dels aspectes més rellevants, esmentaríem la satisfacció de les famílies reallotjades per haver-se integrat en una nova comunitat i en una nova manera de viure; l'aprenentatge que ha suposat per a un equip d'intervenció social, el del SISFA rom, que s'ha implicat a fons en el projecte i ha tingut l'ocasió de validar la metodologia, i, finalment, els reptes que l'experiència del reallotjament ha evidenciat pel que fa als models d'intervenció social valorats, per afrontar-los en ocasions futures.